

مقدمه‌ای بر جغرافیای امنیتی مرز

مؤلفان

دکتر حمید پناهی

(عضو هیئت علمی دانشگاه علوم نظامی امین)

دکتر داود امینی

دکتر علی اصائلو

(عضو هیئت علمی دانشگاه علوم نظامی امین)

دانشگاه علوم نظامی امین

۱۳۹۶

دانشگاه علوم انتظامی امین

مقدمه‌ای بر جغرافیای امنیتی مرز

نویسنده: حمید پناهی - داود امینی - علی اصائلو

ناشر علمی: جلال ستاره

ناشر: دانشگاه علوم انتظامی امین

آماده سازی کتاب: فرهنگ شناسی

چاپ اول: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰

قیمت: ۱۴۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۱۲۲-۹

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: چاپ کهر

نشانی دانشگاه: تهران، ابتدای بزرگراه شهید خرازی، خیابان شهید جدی اردبیلی، دانشگاه

علوم انتظامی امین، تلفن: ۸۹۳۱۲۹۳

سرشناسه	پناهی، حمید، ۱۳۵۱
عنوان و نام پدیدآور	مقدمه‌ای بر جغرافیای امنیتی مرز / نویسنده: حمید پناهی، داوود امینی، علی اصائلو.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۶.
مشخصات ظاهری	۱۳۹ ص: مصور (بخشی رنگی)، جدول (بخشی رنگی). - ۵/۱۴۰. - ۵/۱۴۰. - وضعیت فهرست نویسی: فیا
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۳۶۳-۱۲۲-۹
یادداشت	یادداشت: ۱۳۹ - ۱۳۱. یادداشت: واژه نامه.
موضوع	امنیت مرزی -- ایران Border security -- Iran
موضوع	مرزها -- ایران Boundaries -- Iran
شناسه افزوده	امینی، داود، ۱۳۵۷ - اصائلو، علی، ۱۳۵۸ -
شناسه افزوده	دانشگاه علوم انتظامی امین
رده بندی کنگره	۱۳۹۶ م ۷ پ ۸۳/۱۲ UA رده بندی دیویی: ۲۸۵۰۹۵۵/۳۶۳
شماره کتابشناسی ملی	۴۴۱۳۶۹۱

سخن ناشر

کسب علم و دانش و تلاش برای بهره‌گیری از علوم جدید و بومی‌سازی آن برای رفع نیازهای علمی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به منظور اعتلای اقتدار امت اسلامی از توصیه‌های مهم اسلام است. علوم پلیسی که همگام با پیشرفت بسیاری از علوم محض و تلفیق آنها با یکدیگر، روز به روز نو می‌شود و مرزهایی تازه از دانش می‌آزد. از جوله علمی است که درخت آن در کشورمان در حال رشد و نمو و ثمر دادن است.

تألیف آثار علمی برجسته و معتبر را اذاعه مفاهیم آنها از جمله رهیافت‌های کارآمد و اثربخش است که می‌تواند دست یافتنی‌ترین بستر مناسب برای بهره‌گیری از تجربه‌های ارزشمند و دانش بومی خبگان و کارشناسان علوم پلیسی در کشورمان ساخت. بدیهی است اندیشمندان، خبگان و کارشناسان امور پلیسی داخلی می‌توانند با تلفیق همگن تجربه‌های خود با علم و تجربه‌های کارشناسان علوم پلیسی دیگر کشورها باعث پیشبرد دانش پلیسی کشور شوند. امید است با نشر آثار تألیفی از این دست، گامی هرچند کوچک در مسیر بلند برداریم و نویسندگان، محققان، کارشناسان و استادان را برانگیزانیم تا تجربه‌ها و توان علمی خود را متبلور کنند و اشاعه دهند.

انتشارات دانشگاه علوم انتظامی امین

فهرست مطالب

عنوان

صفحه

۱۱ ..... فصل اول: مفاهیم امنیت در جغرافیا

۱۱ ..... مقدمه

۱۳ ..... ۱-۱-۱ تعاریف و مفاهیم علم جغرافیا

۱۳ ..... ۱-۱-۲ تاریخچه علم جغرافیا

۱۵ ..... ۱-۱-۳ تعاریف و مفاهیم نام جغرافیا

۱۶ ..... ۲-۱ مفاهیم و تعاریف امنیت

۲۲ ..... ۳-۱ مؤلفه های امنیت ملی

۳۱ ..... ۴-۱ مفهوم امنیت در عصر جدید

۳۱ ..... ۵-۱ رابطه جغرافیا با امنیت

۳۲ ..... ۶-۱ عوامل جغرافیایی تأثیرگذار در امنیت

۳۲ ..... ۶-۱-۱ عوامل جغرافیایی درون سرزمینی

۳۵ ..... ۷-۱ جغرافیا به مثابه موضوع امنیت

۴۱ ..... ۸-۱ کلیات جغرافیای امنیتی

۳۷ ..... ۸-۱-۱ تعاریف جغرافیای امنیتی

۴۱ ..... ۹-۱ ماهیت و قلمرو جغرافیای امنیتی

۴۱ ..... ۹-۱-۱ رویکرد ماهیت شناسانه جغرافیای امنیتی

۴۵ ..... ۹-۱-۲ رویکرد معرفت شناسانه جغرافیای امنیتی

فصل دوم: تعاریف، انواع و مفاهیم مرز..... ۴۷

- ۱-۲- مفهوم مرز و سرحد..... ۴۷
- ۲-۲- مراحل تعیین مرز و اداره آن..... ۵۲
- ۳-۲- طبقه‌بندی مرزها..... ۵۴
- ۲-۳-۱- انواع مرز از نظر فضای جغرافیایی..... ۵۴
- ۲-۳-۲- انواع مرز از نظر زمان پیدایش..... ۵۹
- ۲-۳-۱-۱- انواع مرز از نظر عبور مسیر مرز از طبیعت..... ۵۹
- ۲-۳-۲-۱- انواع مرز بر اساس تطبیق و عدم تطبیق با واقعیت های فرهنگی و اراده سیاسی..... ۶۰
- ۲-۳-۵- انواع مرز بر اساس شکل هندسی..... ۶۱
- ۲-۳-۶- مرزهای تزیینی (اسان ساخت)..... ۶۲
- ۲-۴- تحولات مفاهیم مرز در عصر جدید..... ۶۴
- ۲-۴-۱- جهانی شدن و مرزها..... ۶۵
- ۲-۴-۲- مفاهیم جدید مرزی..... ۷۲

فصل سوم: کارکردهای مرز..... ۸۳

- ۱-۳- کارکرد مرز..... ۸۳
- ۲-۳- جهانی شدن و کارکرد مرزها..... ۸۴
- ۲-۳- انواع کارکردهای مرز..... ۸۶
- ۱-۲-۳- کارکرد دفاعی مرز..... ۹۱
- ۲-۲-۳- کارکرد سیاسی مرز..... ۹۲
- ۳-۲-۳- کارکرد اجتماعی مرز..... ۹۳
- ۴-۲-۳- کارکرد اقتصادی مرزها..... ۹۴

۳-۳- کارکردهای امنیتی مرزها.....	۹۵
۳-۳- عوامل ژئوپلیتیکی مؤثر در کارکرد امنیتی مرزها.....	۹۸
۳-۳-۱- عوامل سیاسی.....	۹۸
۳-۳-۱-۱- وضعیت روابط سیاسی دو کشور همسایه.....	۹۸
۳-۳-۱-۲- شرایط اعمال حاکمیت حکومت کشور همسایه در قلمرو شود.....	۹۹
۳-۳-۱-۳- مداخله قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای.....	۱۰۰
۳-۳-۱-۴- سیاست‌ها و برنامه‌ریزی‌های دولت‌ها در قبال مرزها.....	۱۰۰
۳-۲- عوامل جغرافیایی مؤثر در کارکرد امنیتی مرز.....	۱۲۱
۳-۳-۱- عوامل طبیعی جغرافیایی.....	۱۲۱
۳-۳-۲- عوامل انسانی جغرافیایی.....	۱۲۲
۳-۳-۳- عوامل اقتصادی.....	۱۲۵
منابع.....	۱۳۱